

JOANNA RAJEWSKA DE MEZER

ORCID 0000-0003-1870-0876

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu*

MEDIACJE RÓWIEŚNICZE JAKO FORMA REAKCJI NA KONFLIKT W ŚRODOWISKU SZKOLNYM

ABSTRACT. Rajewska de Mezer Joanna, *Mediacje rówieśnicze jako forma reakcji na konflikt w środowisku szkolnym* [Peer Mediation as a Form of Response to a Conflict in the School Environment]. *Studia Edukacyjne* no. 62, 2021, Poznań 2021, pp. 103-120. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. DOI: 10.14746/se.2021.62.6

Conflict is inseparable from human everyday life. Inscribed in the functioning of an individual who enters various social interactions, its occurrence at some stage of life is inevitable. It is based on the divergent interests of the parties striving to achieve a specific goal. Many conflict situations, destructive in their effects and causing a sense of instability and frustration, appear in the school environment among young people. Peer mediation offers a constructive approach to peer conflict, resolving it through conversation, exchange of thoughts and views by parties representing different positions, in the presence of an impartial and neutral mediator, who is their adequately prepared and trained peer. Peer mediation offers a chance for active participation in the search for a mutually satisfactory solution, teaches responsibility for the decisions taken and creates a sense of agency, which is so important in adulthood.

Key words: peer mediation, peer conflict, aim of peer mediation, social education

Wstęp

Instytucja szkoły stanowi istotny czynnik kształtowania społeczeństwa od najdawniejszych czasów. Pomimo wciąż następujących zmian w jej wizerunku, funkcjonowaniu, szeregu przekształceń organizacyjnych, wprowadzaniu nowych podstaw programowych opartych na doświadczeniach i rozwijającej się stale wiedzy z dziedziny pedagogiki, psychologii i nauk podstawowych, odgrywa rolę w procesie socjalizacji kolejnych pokoleń. Jest obecna na określonym etapie życia jednostki, działając wychowawczo i wyposażając w okre-

ślone kompetencje oraz doświadczenia modyfikujące wzory postępowania nabycie w drodze socjalizacji pierwotnej.

W większości krajów świata edukacja ma charakter obowiązkowy, a co z tym związane – kompetentne organy państwowe kontrolują realizowanie tego obowiązku przez dzieci i wykonujących nad nimi pieczę rodziców czy opiekunów prawnych. Istnienie ustawowego obowiązku szkolnego powoduje, że co do zasady, każde dziecko styka się na pewnym etapie życia z różnie ocenianym wpływem szkoły i funkcjonującego w związku z nią środowiska szkolnego. Konstytucja RP¹ daje wszystkim obywatelom prawo do nauki oraz ogólny i równy dostęp do edukacji, która jest obowiązkowa do ukończenia 18. roku życia². Zgodnie z regulacjami Ustawy – Prawo oświatowe, system edukacji w Polsce obejmuje: przedszkola³, szkoły podstawowe⁴ oraz ponadpodstawowe⁵. Współczesne systemy szkolne w większości krajów Europy i świata opierają się na zasadach demokratyzacji i powszechności dostępu do edukacji, a szkoła pełni istotną funkcję w kształtowaniu człowieka jako jednostki społecznej, a co z tym związane – stawia się przed nią szereg celów. Wraz z kształtowaniem się instytucji szkoły, cele, dla których została powołana, ulegały rozszerzeniu i konkretyzacji. Zwiększył się katalog zadań nakładanych na szkoły. Poza zadaniami o charakterze dydaktycznym, związanymi z edukowaniem ucznia w zakresie wiedzy z danej dziedziny nauki, pojawiły się także zadania nakierowane na wychowanie i sprawowanie opieki, których celem stało się rozwinięcie kompetencji społecznych i emocjonalnych. Pracowników dydaktycznych wspierać zaczęli, zatrudniani w szkołach, psychologowie, pedagodzy szkolni, pracownicy socjalni oraz obsługa medyczna

¹ Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. (DzU 1997 r., nr 78, poz. 483 ze zm.).

² W myśl regulacji Ustawy – z 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (DzU 2021 r., poz. 1082 ze zm.), obowiązek szkolny dziecka rozpoczyna się z początkiem roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat oraz trwa do ukończenia szkoły podstawowej, nie dłużej jednak niż do ukończenia 18. roku życia.

³ Przedszkola obejmują także przedszkola specjalne, integracyjne, z oddziałami specjalnymi lub integracyjnymi, a także inne formy wychowania przedszkolnego (art. 2, pkt 1 Ustawy – Prawo oświatowe).

⁴ Szkoły podstawowe, w tym: specjalne, integracyjne, z oddziałami przedszkolnymi oraz integracyjnymi, specjalnymi, przysposabiającymi do pracy, dwujęzycznymi, sportowymi i mistrzostwa sportowego, sportowe i mistrzostwa sportowego (art. 2, pkt 2a Ustawy – Prawo oświatowe).

⁵ Szkoły ponadpodstawowe, a wśród nich: specjalne, integracyjne, dwujęzyczne, z oddziałami integracyjnymi, specjalnymi, dwujęzycznymi, sportowymi i mistrzostwa sportowego, sportowe, mistrzostwa sportowego, rolnicze, leśne, morskie, żegluga śródlądowej oraz rybołówstwa (art. 2, pkt 2b Ustawy – Prawo oświatowe).

Szkoły ponadpodstawowe dzielą się na czteroletnie liceum ogólnokształcące, pięcioletnie technikum, trzyletnią branżową szkołę I stopnia, trzyletnią szkołę specjalną przysposabiającą do pracy, dwuletnią branżową szkołę II stopnia, szkołę policealną dla osób posiadających wykształcenie średnie lub wykształcenie średnie branżowe, o okresie nauczania nie dłuższym niż 2,5 roku (art. 18, ust 1, pkt 2 Ustawy – Prawo oświatowe).

– pielęgniarki. Rozszerzanie się funkcji instytucji oświatowych spowodowało zwiększenie ilości zadań o charakterze koordynacyjnym oraz rozbudowanie kadry administracyjnej⁶.

Z uwagi na jedną z istotniejszych funkcji szkoły, jaką jest edukacja, czyli przekazywanie wiedzy merytorycznej, szkoła zobowiązana jest realizować treści określone w obowiązującej podstawie programowej. Poza rozwojem w aspekcie poznawczym, który dziecko osiąga w drodze intencjonalnego i ukierunkowanego procesu kształcenia, ważny jest również jego wspomniany już rozwój w obszarze emocjonalnym i społecznym.

Dla właściwego funkcjonowania społecznego człowieka konieczne są umiejętności nawiązywania relacji, wyrażania własnych myśli i opinii z szacunkiem dla odmiennych poglądów innych, współdziałania w dążeniu do określonego celu. Zwraca się też uwagę na samoświadomość w dziedzinie przyjmowania odpowiedzialności za swoje działania i umiejętności obiektywnego podejścia do sytuacji trudnych, o charakterze spornym. Powyższe wymaga posiadania szeregu różnych kompetencji o charakterze społecznym. Jak pokazują doświadczenia, duże znaczenie w życiu prywatnym, zawodowym człowieka mają umiejętności funkcjonowania w relacjach interpersonalnych, poszukiwanie wspólnego mianownika w działaniach jednostek, o różniących się dążeniach i odmiennie sformułowanych partykularnych interesach. Szkoła jest miejscem spotkania jednostek o różnie ukształtowanych wartościach, zasadach i dążeniach, a jako element społeczeństwa wychowującego odgrywa istotną rolę w edukacji do współdziałania w szacunku i poszanowaniu praw poszczególnych ludzi, niezależnie od ich odmienności.

Szkoła jako element społeczeństwa wychowującego

Szkoła jako instytucja stanowi swego rodzaju ramy warunków, w jakich przebiega proces socjalizacji, będąc obszarem powołanym przez społeczeństwo dla realizacji zadań w sferze ogólnospołecznej oraz indywidualnej⁷. Według S. Kowalskiego, szkoła powstała jako wynik

(...) dwóch współzależnych procesów: przeobrażania się indywidualnej pracy pedagogicznej w zespołową oraz przechodzenia od elitarnego (uprzywilejowanego) do masowego (powszechnego) systemu kształcenia⁸.

⁶ A. Perkowska-Klejman, A. Górka-Strzałkowska, *Szkoła jako instytucja, system społeczny i organizacja*, 2016, s. 3, https://www.researchgate.net/publication/315759731_Szkola_jako_instytucja_system_spoeczny_i_organizacja [dostęp: 11.08.2021, g.13.38].

⁷ D. Lalak, T. Pilch, *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa 1999, s. 106.

⁸ S. Kowalski, *Socjologia wychowania w zarysie*, Warszawa 1974, s. 61 i n.

Stanowi ona systemem społeczny, działający na podstawie norm społecznych, w tym prawnych, w ramach którego występują relacje i wzajemne oddziaływania pomiędzy poszczególnymi podmiotami systemu (nauczyciele, uczniowie, dyrekcja, rodzice, inni niż dydaktyczni pracownicy szkoły). W systemie społecznym jakim jest szkoła funkcjonuje układ różnych ról społecznych, które wzajemnie powiązane (w relacji współzależności, podporządkowania), tworzą określoną całość⁹.

Szkoła traktowana jako środowisko socjalizacyjne jest czynnikiem wpływającym na kształtowanie wzorów ról społecznych, modyfikowanie ich.

Według F. Znanieckiego, nauczyciel – wychowawca kieruje procesem rozwoju dziecka, modyfikuje w sposób celowy dotychczasowo uzyskane jego wyniki, stwarzając tym samym warunki do dalszego rozwoju jednostki. Wychowanek dysponujący własną tożsamością społeczną i szeregiem szczególnych cech indywidualnych, interesuje wychowawcę z punktu widzenia przebiegu jego rozwoju. W kształtowaniu relacji wychowawczej i podejmowaniu w jej ramach działań wychowawczych powinno się jednak uwzględnić specyfikę oraz wyjątkowość osobowości podmiotu poddanego oddziaływaniom oraz jego możliwości osiągnięcia założonych przez wychowawcę efektów wychowawczych¹⁰. Niewłaściwa ocena możliwości dziecka – ucznia, sformułowanie oczekiwań przekraczających jego możliwości i kompetencje posiadane na danym etapie rozwoju może prowadzić do zniechęcenia, frustracji obu stron relacji wychowawczej, dlatego tak istotna jest świadomość stanu kompetencji podopiecznego, jego gotowości i motywacji do przyjęcia oddziaływań wychowawczych.

Dziecko rozpoczynając edukację szkolną, zapoznaje się z nowymi zasadami wynikającymi ze specyfiki organizacyjnej instytucji. Formułowane są wobec niego wymagania, dla sprostania których konieczne jest uzyskanie nowych kompetencji działania.

Szkoła formułuje granice dla podejmowanych działań, chroniąc w ten sposób system obowiązujących w społeczeństwie norm społecznych i prawnych. Niedostosowanie się do panujących w szkole reguł skutkuje zastosowaniem sankcji w postaci upomnień, nagan, czy obniżonej oceny z zachowania. Świadomość istnienia norm sankcjonujących (przewidujących sankcję, określoną karę) za niezastosowanie się do dyspozycji normy sankcjonowanej ma charakter dyscyplinujący i edukacyjny zarazem, zwiększając świadomość i budując poczucie odpowiedzialności za działanie.

⁹ Por. T. Gołaszewski, *Szkoła jako system społeczny*, Warszawa 1977; cyt za: A. Perkowska-Klejman, A. Górka-Strzałkowska, *Szkoła jako instytucja*, s. 4.

¹⁰ Zob. F. Znaniecki, *Socjologia wychowania*, tom II – *Urabianie osoby wychowanek*, Warszawa 1973, s. 141-154, A. Śniegułska, *Stosunki wychowawcze jako przedmiot naukowych zainteresowań Floreana Znanieckiego*, [w:] *Wychowanie w środowisku. Między tradycją a wyzwaniem cywilizacji przyszłości*, red. M. Chodkowska, A. Mach, Rzeszów 2010, s. 278-279.

Szkoła realizując swe funkcje, skupia jednostki o różnej osobowości, cechach charakteru, prezentujące często odmienne postawy wobec życia, systemy wartości. Stanowi tym samym miejsce występowania odmiennych dążeń skutkujących powstaniem sytuacji społecznie niepożądanych, trudnych, a co z tym związane – pojawiania się zachowań ryzykownych. Zachowania ryzykowne nazywane są również zachowaniami dysfunkcjonalnymi, czy problemowymi, a ich cechą jest podejmowanie przez jednostkę działania niosącego ryzyko negatywnych konsekwencji zarówno dla jej zdrowia fizycznego i psychicznego, jak też dla otoczenia społecznego¹¹. W literaturze przedmiotu wymienia się szereg zachowań wpisujących się w definicyjne znaczenie pojęcia zachowań ryzykownych, a wśród nich istotne miejsce zajmują: używanie alkoholu lub innych środków psychoaktywnych, palenie tytoniu, wczesna aktywność seksualna, zachowania agresywne i przestępcze, porzucenie szkoły oraz ucieczki z domu¹². Prawo traktuje je natomiast jako czyny świadczące o demoralizacji i wymagające reakcji ze strony państwa, w postaci zastosowania środków wychowawczych lub poprawczego¹³. Podkreśla się, że inicjacja jednego zachowania ryzykownego (np. alkoholowa) znacząco wpływa na zwiększenie prawdopodobieństwa wchodzenia w następne zachowania ryzykowne¹⁴. Ich pojawienie się destrukcyjnie wpływa na jednostkę, powodując dezorganizację jej funkcjonowania w różnych sferach życia.

Działania wychowawcze powinny skupiać się na przekazywaniu wiedzy o normach społecznych, regułach funkcjonowania międzyludzkiego, motywować do prezentowania postaw prospołecznych opartych na poszanowaniu drugiego człowieka, jego prawa do odmienności i współdziałaniu w poszukiwaniu rozwiązania sytuacji trudnych, na przykład konfliktowych.

Coraz częściej poruszany jest problem konfliktów rówieśniczych o dynamicznym, opartym na emocjach, przebiegu, wpływających w sposób destrukcyjny na relacje i komunikację interpersonalną, powodujących występowanie zjawiska wykluczenia, bullyingu i stalkingu¹⁵.

W procesie socjalizacji, w którym czynny udział bierze szkoła, należy dążyć do kształtowania jednostek prezentujących, jak to określił Znaniecki

¹¹ J. Szymańska, *Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki*, Warszawa 2015, s. 11-12.

¹² Por. A. Kazdin, *Zdrowie psychiczne młodzieży w okresie dorastania. Programy profilaktyczne i lecznicze*, Nowiny Psychologiczne, 1996, 2; J. Szymańska, *Programy profilaktyczne*.

¹³ Ustawa z 26 października 1982 r. O postępowaniu w sprawach nieletnich (DzU 2018 r., poz. 969 ze zm.).

¹⁴ Por. Z.B. Gaś, *Profilaktyka uzależnień*, Warszawa 1993, A. Kazdin, *Zdrowie psychiczne młodzieży*.

¹⁵ Zob. E. Włodarczyk, *Od uwikłania w uzależnienie od alkoholu do ustawicznego zdrowienia*, [w:] *Sytuacje trudne w perspektywie jednostkowej i społecznej*, red. H. Karaszewska, E. Silecka-Marek, Poznań 2016; E. Grudziak-Sobczyk, *Alkohol a polska młodzież*, Warszawa 1992; J. Szymańska, *Programy profilaktyczne*.

„moralność otwartą” – kreatywnych, dobrych, zdolnych do porozumienia, współdziałania, bezinteresownych, lojalnych oraz solidarnie działających na rzecz pokoju społecznego¹⁶.

Konflikt rówieśniczy i jego specyfika

Konflikt stanowi nieodzowną część życia człowieka. Jest wpisany w funkcjonowanie jednostki wchodzącej w różne interakcje społeczne, a jego wystąpienie na jakimś etapie życia bywa nieuchronne.

Według Dahrendorfa, cechami bytu społecznego są podleganie społeczeństwa procesom zmian oraz istnienie w każdym społeczeństwie niezgody i konfliktu, a także przyczynianie się każdego elementu społeczeństwa do jego dezintegracji i zmiany¹⁷. Konflikty generują poczucie zagrożenia i niestabilności, powodując zaburzenie ładu społecznego, zerwanie lub osłabienie więzi międzyludzkich¹⁸. Z tego punktu widzenia są niepożądane, zaburzając komunikację, a tym samym funkcjonowanie jednostek w społeczeństwie.

U podstaw powstania konfliktu leżą sprzeczne interesy stron dążących do zrealizowania określonego, postawionego sobie celu, który w ich postrzeganiu jest sprzeczny z celami drugiej strony.

Ch.W. Moore wskazując przyczyny powstania sprzeczności, dokonał podziału na konflikty: interesów, danych, strukturalny, relacji i wartości, podkreślając znaczenie tego podziału dla wyboru sposobu reakcji na sytuację konfliktową oraz metody zmierzające do jego zażegnania.

Konflikt interesów występuje, jeśli strony prezentują sprzeczne dążenia, a cele realizowane przez jedną stronę są przeszkodą w dążeniu do celu założonego sobie przez drugą. Z konfliktem danych spotykamy się, kiedy obie strony, lub jedna z nich, mają błędne informacje lub brak dostępu do danych, albo też odmiennie otrzymane dane interpretują. Konflikt strukturalny wynika z kolei ze struktury organizacji, cech sytuacji, czy środowiska oraz z zaistnienia relacji podległości, nierówności w posiadaniu władzy i decyzyjności, czy z problemu odpowiedzialności w relacjach strukturalnych (np. w przedsiębiorstwie czy szkole). W konfliktach relacji (nazywanych też konfliktami pozornymi) strony zatracają obiektywną przyczynę konfliktu. Zostaje ona zastąpiona interpersonalnymi animozjami. Pojawia się utrata porozumienia i silne, zaburzające obiektywizm oceny, emocje. Konflikt ten cechuje często dynamiczny charakter. Konflikt wartości natomiast opiera się na różnicy

¹⁶ Zob. F. Znaniecki, *Ludzie terażniejsi a cywilizacja przyszłości*, Warszawa 1974; A. Śniegulska, *Stosunki wychowawcze*, s. 277.

¹⁷ R. Dahrendorf, *Klasy i konflikt klasowy w społeczeństwie przemysłowym*, Kraków 2012, s. 147.

¹⁸ A. Olubiński, *Konflikty rodzice-dzieci: dramat czy szansa?*, Toruń 2001.

w poglądach, inaczej ukształtowanych wartościach, zasadach, przekonaniach o właściwości danego sposobu życia¹⁹.

Dla pracy nad rozwiązaniem sporu zasadne jest dokonanie diagnozy konfliktu, który zaistniał między stronami oraz zrozumienie jego genezy i istoty. W zależności bowiem od wyników analizy sytuacji spornej można zastosować właściwe metody dochodzenia do porozumienia i zażegnania powstałego kryzysu. Doświadczony mediator na wstępnym etapie postępowania może zdecydować, czy konflikt nadaje się do rozwiązania w drodze mediacji. Mediator diagnozuje konflikt mając na uwadze zasady mediacji, a w szczególności zasadę bezstronności i neutralności.

W szkole dziecko, nastolatek spotyka się z szeregiem nowych dla niego problemów, w tym z sytuacjami konfliktowymi. Rodzą one poczucie dyskomfortu oraz bezradności z uwagi na początkowy brak kompetencji do poradzenia sobie z ich przewycięzeniem. Ważne jest uświadomienie dziecku, że występowanie w życiu konfliktu, niezgodności pomiędzy ludźmi o różnych poglądach, zasadach oraz odmiennych celach jest normalne i nieuniknione. Według S. Byry, jednostka wchodząc w różnego rodzaju związki interpersonalne (m.in. koleżeńskie, rówieśnicze), wkracza w odmienny od swojego świat wartości, interesów, dążeń innych osób. Napotyka na działania innych, mogące pozostawać w sprzeczności lub rozbieżności z celami założonymi sobie przez jednostkę²⁰.

Źródłem konfliktu mogą być: niezaspokojone potrzeby emocjonalne człowieka (np. potrzeba akceptacji, podziwu, zrozumienia), czy często występujące błędy w komunikacji, polegające na osądzaniu, generalizowaniu, niewłaściwym rozumieniu intencji rozmówcy. U podstaw konfliktu może leżeć funkcjonowanie w określonej roli społecznej, która determinuje sposób zachowania i wpływa na kształtowanie systemu wartości oraz potrzeba podtrzymania pozytywnej samooceny i zwycięstwo w sytuacji sporu²¹.

W relacjach rówieśniczych opartych na emocjach przyczyną konfliktu może być niewłaściwe zrozumienie słów, komunikatu kolegi, potraktowanie ich jako obraźliwych, czy umniejszających znaczenie, bądź zinterpretowanie ich przez pryzmat swoich wcześniejszych, negatywnych doświadczeń. Konflikt może być generowany przez poczucie niedocenienia, dążenie do podniesienia poczucia swojej wartości i walka o „godność” (przysłowiowe „zachowanie twarzy” wobec członków grupy rówieśniczej), często utrudniająca

¹⁹ Zob. Ch.W. Moore, *The Mediation Process*, 3rd edition, San Francisco 2003.

²⁰ S. Byra, *Konflikt interpersonalny – istota i funkcje*, [w:] *Profesjonalny mediator. Zostań nim. Poradnik metodyczny*, red. A. Lewicka, Lublin 2008, s. 172.

²¹ Por. tamże; A. Cybulko, *Konflikt*, [w:] *Mediacje. Teoria i praktyka*, red. E. Gmurzyńska, R. Morek, Warszawa 2009; K. Kozłowska, *Pozytywna funkcja konfliktu w przestrzeni edukacyjno-wychowawczej*, [w:] *Rozwiązywanie sytuacji konfliktowych w wymiarze jednostkowym i społecznym*, red. M. Plucińska, Poznań 2014.

obiektywne podejście do problemu stanowiącego zarzewie sporu i hamująca komunikację zmierzającą do rozwiązania sprawy.

W literaturze przedmiotu proponuje się także podział konfliktów na: destruktywne (wywołujące niekorzystne skutki dla uwikłanych w nie stron) i konstruktywne (w których przeważają elementy o charakterze korzystnym oraz istnieje możliwość zmniejszenia lub likwidacji istniejących napięć powstałych wskutek sporu)²². Konflikt destruktywny będzie nasilał ryzyko wystąpienia zachowania ryzykownego małoletniego – strony konfliktu, który może poszukiwać rozwiązania o charakterze siłowym, nacechowanym agresją lub noszącym cechy autodestrukcji. Działanie oparte na przemocy wobec innych lub siebie stanowi patologiczną formę rozładowania negatywnych emocji, z którymi jednostka nie radzi sobie, nie znając innych mechanizmów pozwalających na redukcję emocji w sposób bezpieczny.

Konflikty poza elementami antagonizującymi, postrzeganymi negatywnie, mogą przynosić ich stronom także korzyści, a więc mogą mieć charakter konstruktywny. Dostrzega się ich dwoistość, która świadczy o dynamice zmian postrzegania czy świadomości następujących w danej społeczności. Sytuacje konfliktowe mogą spajać, wpływając na konstruktywne podejście do problemu²³. Zdiagnozowanie konfliktu i próba spojrzenia nań z perspektywy drugiej strony zwiększa świadomość jednostki, ma też aspekt edukacyjny, pozwala na zobiektywizowanie problemu będącego przyczyną konfliktu. Zaistnienie sporu i praca nad jego rozwiązaniem umożliwia ujawnienie potrzeb, pragnień, ale i potencjału jednostek – stron konfliktu²⁴. Konstruktywnego podejścia do sytuacji konfliktu można uczyć dzieci już w szkole, wyposażając je w umiejętności radzenia sobie ze sporem.

W szkole dochodzi do sporów na wielu płaszczyznach i pomiędzy różnymi podmiotami zbiorowości szkolnej – zarówno uczniami, jak i uczniami oraz nauczycielami, czy nauczycielami oraz rodzicami. Wiek i stopień rozwoju emocjonalnego uczniów oraz charakterystyczna struktura organizacyjna szkoły powodują, iż konflikty te przyjmują specyficzny charakter, a do ich rozwiązania potrzebne jest zastosowanie adekwatnych metod, zmierzających do upowszechnienia świadomych, skierowanych ku ugodzie postaw²⁵.

²² H. Białyszewski, *Teoretyczne problemy sprzeczności i konfliktów społecznych*, Warszawa 1983, s. 47 i n.

²³ A. Zienkiewicz, *Studium mediacji. Od teorii ku praktyce*, Warszawa 2007, s. 21.

²⁴ Zob. A. Cybulko, *Konflikt*; E. Grudziwska, A. Lewicka-Zelent, *Kompetencje medycyjne w profesji pracownika socjalnego*, Warszawa 2015.

²⁵ A. Wojcieszczak, *Mediacja rówieśnicza jako metoda kształtowania postaw prospołecznych i przeciwdziałania agresji wśród dzieci i młodzieży*, [w:] *Bezpieczne miasto: w poszukiwaniu wiedzy przydatnej praktykom*, red. J. Czapska, P. Mączyński, K. Struzińska, Kraków 2017, s. 221.

Szkoła jako środowisko, w którym następować powinien także rozwój społeczny i emocjonalny dziecka, daje możliwość zdobycia wielu doświadczeń, w tym związanych z rozwiązywaniem sytuacji spornych. Pozwala na wypracowanie mechanizmów reakcji na różne, także niesprzyjające, budzące niezadowolenie, dyskomfort, sytuacje występujące na jej terenie. Powinna wyposażyć ucznia w kompetencje do ponownego konstruowania relacji oraz umiejętności wspólnego poszukiwania satysfakcjonujących obie strony rozwiązań sporów. M. Cywińska zauważa, iż istotne jest, aby w procesie edukacji jednostki miały możliwość opanowania trudnej sztuki współżycia na co dzień z różnością i odmiennością, a więc także z konfliktem, stanowiącym odzwierciedlenie różnic występujących między ludźmi i ich grupami²⁶.

Uczniowie pochodząc z różnych środowisk wychowawczych prezentują odmienne zachowania wynikające z przekazanych im w domu, w procesie socjalizacji wzorów ról społecznych. Przyświecają im różne wartości oraz często wynikający z różnego przebiegu procesu socjalizacji odmienny stosunek do norm prawnych i społecznych. Stykając się na płaszczyźnie jaką stanowi szkoła, młodzi ludzie prezentują bardzo odmienne postawy wobec napotykanym w życiu problemów, takich jak choćby sytuacja konfliktu zaistniałego między rówieśnikami. Konflikt będąc sytuacją stresogenną w środowisku szkolnym, nie należy do rzadkości i pojawia się w codziennym funkcjonowaniu dzieci. Ich podejście do sytuacji spornej bywa różne, zależne od sposobu spojrzenia na konflikt i możliwość jego rozwiązania przez osoby dla nich znaczące – najczęściej rodziców. Obserwujemy postawy wycofania, ulegania w świetle zaistnienia konfliktu lub przeciwnie – postawy walki (rywalizacji), które nakierowane są na realizację własnego celu, bez brania pod uwagę celów, do których dąży druga strona. Niektóre pozostające w konflikcie osoby zmierzają do rozwiązań opartych na kompromisie lub nawet konsensusie tak pożądanym w życiu społecznym.

Analizując sytuacje konfliktowe pomiędzy rówieśnikami, zauważa się obecnie zjawisko angażowania się w konflikt rodziców dzieci, którzy często zwykłej dziecięcej sprzeczce nadają poważne znaczenie, interpretując ją przez pryzmat własnych emocji i różnych negatywnych doświadczeń. Przejmując inicjatywę w prowadzeniu sporu od dziecka, nie pozwalają mu na działanie w celu rozwiązania konfliktu z użyciem własnych kompetencji, nie edukują go do poszukiwania konstruktywnych rozwiązań. Generują w ten sposób poważny, często długotrwały konflikt, zamykający dziecku drogę do poprawnego funkcjonowania w grupie rówieśniczej poprzez doświadczanie różnych sytuacji i naukę radzenia sobie z nimi.

²⁶ M. Cywińska, *Konflikty destruktywne – trudno rozwiązywalne w perspektywie „wychowania do wartości”*, Studia Edukacyjne, 2019, 52, s. 24.

Konieczna jest edukacja młodych ludzi w celu wykształcenia właściwej reakcji na konflikt i umiejętności poradzenia sobie z nią. Pozwoli to na nauczenie radzenia sobie w sytuacji konfliktu i nie traktowanie go jako paraliżującej działania sytuacji bez wyjścia.

Mediacje rówieśnicze jako forma reakcji na konflikt w grupie rówieśniczej

Analiza konfliktu, spojrzenie nań z perspektywy drugiej strony, sprzyjające rozwiązaniu sytuacji trudnej, możliwe jest dzięki instytucji mediacji, która może być i coraz częściej jest stosowana także w szkole.

Mediacja stanowi formę pozasądowego rozwiązania konfliktu, powstałego pomiędzy stronami reprezentującymi pozostające ze sobą w sprzeczności dążenia czy interesy. Jej istotną cechą jest dobrowolność i poufność. Mediację prowadzi bezstronny i neutralny mediator, którego zadanie polega na pomocy zwaśnionym w porozumieniu i ułatwienie im komunikacji. Dobrowolność mediacji urzeczywistnia się poprzez unikanie narzucania stronom własnych rozwiązań sporu oraz wspieranie ich w komunikacji, ułatwianie jej – przy jednoczesnej dbałości o legalność i prawidłowość postępowania. Niezwykle ważne jest, aby strony zaakceptowały mediatora, jego pomoc, a także by wypracowane przez niego porozumienie oparte było na konsensusie i akceptacji obu stron²⁷.

Ogromną korzyścią płynącą z zastosowania mediacji jest kształtowanie świadomości przy podejmowania decyzji, co pozwala na partycypację społeczną w procesie decyzyjnym i sprzyja ochronie praw podmiotowych²⁸. Wyposaża w tak istotne w dorosłym życiu kompetencje do współistnienia z innymi (w grupie społecznej: rodzinie, wśród kolegów w klasie itp.), często odmiennie myślącymi i działającymi ludźmi. Pozwala na wypracowanie mechanizmów reakcji na trudną, dyskomfortową sytuację, jaką stanowi konflikt już w okresie dziecięcym, w trakcie nauki w szkole. Poznanie przez dzieci i młodzież zasad mediacji oraz płynących z jej zastosowania korzyści, nabycie praktycznych umiejętności w zakresie posługiwania się właściwymi dla niej technikami pozwoli na traktowanie jej na dalszych etapach życia jako instytucji poznanej, pozytywnie ocenianej, będącej formą pozasądowego dojścia do porozumienia osób będących w konflikcie.

²⁷ Por. A. Gójska, *Mediacja w sprawach rodzinnych*, Warszawa 2011; A. Rękas, *Mediacja w polskim prawie karnym*, [w:] *Mediacja w polskim prawie*, Warszawa 2011.

²⁸ A. Zienkiewicz, *Studium mediacji*, s. 270.

Cele stawiane przed mediacją są bardzo szczytne, a dążenie do ich realizacji często żmudne i długotrwałe. Istotne jest więc posiadanie świadomości, że mediacja nie zawsze kończy się dojściem stron do porozumienia, zwińczonym podpisaniem ugody. Niejednokrotnie osiągnięcie pełnego konsensusu nie jest możliwe z różnych przyczyn. Kluczowy jest jednak fakt podjęcia przez strony rozmowy, przedstawienia swoich racji i punktu widzenia, przyjęcie rozwiązań o cechach kompromisu. Stanowią one bowiem krok naprzód w ułożeniu relacji.

Wśród celów, dla których prowadzi się postępowanie mediacyjne są: poznanie i podjęcie próby zrozumienia racji i punktu widzenia drugiej strony, zwiększenie gwarancji usunięcia konfliktu na stałe, budowa lub naprawa komunikacji, wypracowanie satysfakcjonującego obie strony konfliktu porozumienia, ale także uzyskanie poczucia odpowiedzialności za swoje decyzje i wpływ na rozstrzygnięcie we własnej sprawie²⁹.

Celem mediacji rówieśniczej jest natomiast kształtowanie postawy dialogu i współpracy między młodymi ludźmi, zapobieganie posługiwaniu się rozwiązaniami siłowymi, opartymi na przemocy fizycznej czy słownej, przy jednoczesnym promowaniu rozwiązywania sporów opartych na rozmowie, współpracy, kreatywności i odpowiedzialności. Celem prowadzenia postępowań mediacyjnych w środowisku szkolnym jest również wspieranie tolerancji oraz szacunku dla inności i odmienności ludzi, budowanie ciekawości dla poznania tego co inne i korzystania z potencjału twórczego wynikającego z różnic kulturowych, środowiskowych, czy etnicznych. Opanowanie przez dzieci i młodzież metod oraz technik mediacyjnych ma na celu kształtowanie dobrych praktyk w budowaniu relacji międzyludzkich i polepszenie atmosfery w szkole, a co za tym idzie – integracja środowiska uczniów oraz uczniów i nauczycieli. Wszystkie wymienione cele zmierzają do urzeczywistnienia jednego nadrzędnego celu – przygotowania młodych ludzi – uczniów do życia w społeczeństwie, jako świadomych swych praw, obowiązków oraz wagi aktywnego udziału w podejmowaniu decyzji we własnych sprawach.

Warunki formalne i pozaprawne wprowadzenia mediacji do szkoły

Problematyka mediacji rówieśniczych nie została uregulowana *expressis verbis* w Ustawie – Prawo oświatowe czy aktach wykonawczych do Ustawy. Wprowadzenie mediacji do szkół w Polsce rekomendował Rzecznik Praw

²⁹ A. Rękas (red.), *Czy tylko sąd rozstrzygnie nasz spór? Mediacja i sądownictwo polubowne. Informator o alternatywnych sposobach rozwiązywania sporów*, Warszawa 2010, s. 16.

Dziecka, w Standardach mediacji rówieśniczej i szkolnej w szkołach i innych placówkach oświatowych. Standardy te powstały w wyniku prac interdyscyplinarnego zespołu teoretyków i praktyków mediacji (wśród których byli pedagodzy, psychologowie, mediatorzy i przedstawiciele różnych zawodów prawniczych). Nie stanowią one prawa *sensu stricto*, mają natomiast charakter wytycznych i wskazówek dla osób zainteresowanych wprowadzaniem mediacji w szkołach/placówkach oświatowych.

Warto natomiast zwrócić uwagę na art. 14 w związku z art. 3b Ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej³⁰, które formułują dla organów administracji publicznej obowiązek podejmowania działań edukacyjnych zwiększających świadomość prawną społeczeństwa poprzez upowszechnianie wiedzy na temat mediacji oraz sposobów pozasądowego rozwiązywania sporów. Ta regulacja stanowi formalną drogę, ale zarazem "zachętę" do podjęcia wysiłku wprowadzania problematyki mediacji do szkół na różnych etapach edukacji.

Już w 2017 roku Rzecznik Praw Dziecka zaakcentował znaczenie mediacji jako alternatywnej metody rozstrzygania sporów, opartej na kulturze dialogu i poczuciu współodpowiedzialności za kształtowanie klimatu w szkole³¹.

W treści Standardów wyróżniono mediacje rówieśnicze oraz szkolne³². Zgodnie z treścią Standardów wprowadzania mediacji rówieśniczej do szkół i innych placówek oświatowych, zaistnienie jej w szkole powinno być poprzedzone zorganizowaniem spotkań informacyjnych dotyczących problematyki mediacji dla społeczności szkolnej, w tym pracowników szkoły (pedagogicznych i niepedagogicznych), uczniów oraz ich rodziców. Na wprowadzenie mediacji rówieśniczej do szkoły zgodę musi wyrazić Dyrektor, Rada Pedagogiczna, Rada Rodziców oraz Samorząd Uczniowski. Ważne jest właściwe przedstawienie problematyki i celów stawianych przed mediacjami w szkole. Przedstawienie płynących z nich wieloaspektywnych korzyści. Jak wskazują badania, wielu młodych ludzi słyszało o mediacji, ale nie miało z nią bezpośrednio kontaktu, a w ich szkołach nie funkcjonował ten sposób rozwiązywa-

³⁰ Ustawa z 5 sierpnia 2015 r. O nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej (DzU 2021 r., poz. 945).

³¹ *Standardy mediacji rówieśniczej i szkolnej w szkołach i innych placówkach oświatowych*, Rzecznik Praw Dziecka, Warszawa 2017, s. 2-3.

³² Mediacja rówieśnicza stanowi dobrowolne i poufne poszukiwanie rozwiązania konfliktu między uczniami w obecności dwóch bezstronnych i neutralnych mediatorów, także, co bardzo istotne – uczniów, przygotowanych do prowadzenia mediacji rówieśniczej. Konflikty rozwiązywane w ten sposób dotyczą spraw związanych z relacjami między uczniami. W przypadku mediacji szkolnych konflikty rozwiązywane w powyższy sposób dotyczą kwestii związanych z relacjami międzyludzkimi i/lub działalnością statutową szkoły, a stronami konfliktu mogą być nauczyciele, dyrektor, pozostali pracownicy szkoły, uczniowie oraz ich rodzice (*Standardy mediacji rówieśniczej i szkolnej*, s. 4).

nia konfliktów. Dostrzegają oni korzyści zastosowania mediacji rówieśniczej w rozwiązywaniu powstałych między nimi sporów i wagę samodzielności oraz decyzyjności jaka się z nią wiąże³³.

Kolejnym krokiem o charakterze formalnym jest wpisanie mediacji do statutu szkoły lub placówki oświatowej oraz do innych dokumentów wewnętrznych, na podstawie których organizowana jest praca podmiotu edukującego. Konieczne będzie znalezienie osoby, która podejmie trud organizacyjny i obejmie opiekę nad młodymi mediatorami. Obciążeni zawodowo nauczyciele nie zawsze wykazują wolę włączania się w kolejne, wymagające dodatkowych nakładów pracy inicjatywy.

Działania zmierzające do wprowadzenia mediacji rówieśniczej do szkoły koordynuje osoba wybrana spośród pracowników szkoły, odpowiednio przeszkolona, która powinna zostać opiekunem mediatorów rówieśniczych. Natomiast, uruchomienie możliwości korzystania z drogi mediacyjnej powinno zostać poprzedzone przeprowadzeniem akcji informacyjno-promocyjnej na terenie szkoły, przybliżającej instytucji mediacji i związane z nią korzyści dla uczniów i nauczycieli.

Zgodnie ze Standardem 6, przed wyborem kandydatów na mediatorów rówieśniczych należy przeprowadzić spotkania informacyjne dla uczniów, dotyczące wiedzy o konfliktach, ich rodzajach, sposobach ich rozwiązywania, w tym o celach mediacji rówieśniczej oraz podstawach prawnych jej prowadzenia. Kandydatem na mediatora rówieśniczego powinien być uczeń, który cieszy się zaufaniem rówieśników, a jego wiek, samodzielność i stopień dojrzałości psychospołecznej pozwolą na właściwe, oparte na obiektywnej ocenie, podejście do sytuacji konfliktowej³⁴. Kandydatów na mediatorów rówieśniczych wybierają sami uczniowie, a na pełnienie funkcji muszą wyrazić zgodę sami zainteresowani i ich przedstawiciele ustawowi. Mediator rówieśniczy powinien być profesjonalnie przygotowany do pracy. Od osób chcących pełnić tę funkcję wymaga się ukończenia szkolenia odnośnie problematyki mediacji rówieśniczej (w wymiarze minimum 20 godzin szkoleniowych, potwierdzonego zaświadczeniem)³⁵.

Dla właściwego funkcjonowania mediatorów szkolnych, organizacji ich pracy umożliwiającej pomoc w rozwiązywaniu konfliktów, w szkole powołuje się klub, koło lub centrum mediacji zrzeszające mediatorów rówieśniczych i szkolnych. Działają one na podstawie opracowanego wcześniej regulaminu.

³³ J. Rajewska de Mezer, J. de Mezer, *The role of peer mediation in conflict resolution in the school environment - educational opportunities and barriers*, Proceedings of IAC in Vienna 2019, Wiedeń 2019, s. 9-16.

³⁴ W *Standardach mediacji* podano preferowany wiek kandydata na mediatora rówieśniczego na powyżej 10. roku życia.

³⁵ *Standardy mediacji rówieśniczej i szkolnej*, s. 6.

Standardy prowadzenia mediacji rówieśniczej w szkołach mają na celu zagwarantowanie profesjonalizmu i wysokiej jakości prowadzonego postępowania mediacyjnego w szkole czy pomiędzy rówieśnikami³⁶. Spotkania mediacyjne powinny odbywać się w neutralnym, specjalnie do tego celu wydzielonym pomieszczeniu na terenie placówki edukacyjnej, zapewniającym spokój i poczucie bezpieczeństwa uczniów oraz zachowanie poufności mediacji. Nie powinien to być pokój psychologa czy pedagoga szkolnego. Z inicjatywą przeprowadzenia mediacji rówieśniczej mogą wystąpić sami uczniowie będący stronami konfliktu, ale także dostrzegający konieczność udzielenia zwaśnionym wsparcia – ich koledzy oraz wychowawca lub inny nauczyciel, pedagog szkolny, psycholog, dyrektor albo inny pracownik szkoły/placówki oświatowej lub rodzic dziecka.

Mediatorzy rówieśniczy w swej pracy wspierani są przez opiekuna mediatorów, który pomaga im na poszczególnych etapach postępowania w przygotowaniu dokumentów oraz ich prowadzeniu. Warto podkreślić, iż dorosły opiekun mediatorów (nauczyciel, pedagog, psycholog szkolny) pełni jedynie rolę pomocniczą, wspiera uczniów w działaniu. Nie uczestniczy w mediacji, stanowi dla nich pomoc o charakterze superwizyjnym. Osoba pełniąca funkcję opiekuna ma obowiązek przechowywania dokumentacji z przebiegu mediacji rówieśniczej w sposób zapewniający poufność i ochronę danych osobowych uczniów uczestniczących w mediacji. Jest także odpowiedzialna za kwalifikowanie spraw uczniów do mediacji rówieśniczej, mając na względzie rodzaj konfliktu i gotowość uczniów do udziału w mediacji, kompetencje uczniów – mediatorów rówieśniczych oraz przepisy prawa³⁷.

W ramach Standardów mediacji rówieśniczej i szkolnej w szkołach i innych placówkach oświatowych, powstałych pod patronatem Rzecznika Praw Dziecka, znalazł się też Kodeks Etyczny Mediatora Rówieśniczego, zawierający zasady pozwalające na zachowanie wysokich standardów i jakości prowadzonej mediacji rówieśniczej. Zgodnie z jego treścią, mediator rówieśniczy zobowiązany jest do rozwoju swoich umiejętności i ciągłego poszerzania wiedzy z zakresu mediacji rówieśniczej. Powinien w sposób zrozumiały tłumaczyć stronom, czym jest mediacja i jaki cel jej przyświeca oraz jakimi zasadami się kieruje. Mediator rówieśniczy postępując zgodnie z zasadami mediacji, wspiera strony w poszukiwaniu satysfakcjonującego je rozwiązania, unikając proponowania i narzucania stworzonych przez siebie rozwiązań.

Jak wynika z powyższego, problem mediacji między rówieśnikami uregulowany został szczegółowo w formie Standardów określających jej zasady, przebieg oraz kompetencje osób pełniących funkcje mediatorów. Przyjęte

³⁶ Tamże, s. 7.

³⁷ Standardy 4 i 5 *Standardów prowadzenia mediacji rówieśniczej w szkołach i innych placówkach oświatowych*, [w:] *Standardy mediacji rówieśniczej i szkolnej*, s. 8.

rozwiązania formalne umożliwiają uczniom pracę nad wyjściem z trudnej sytuacji spowodowanej zaistnieniem konfliktu w sposób satysfakcjonujący obie strony, oparty na współpracy, poszanowaniu godności i prawa do posiadania swych poglądów i racji.

Korzyści z mediacji rówieśniczych i ich znaczenie edukacyjne

Jak wspomniano powyżej, konflikty wśród ludzi, w tym uczniów, zdarzają się często, a związane z nimi napięcia i wysoki poziom stresu mogą być, i często są, rozładowywane w drodze zachowań społecznie niepożądanych, jak przemoc fizyczna, psychiczna, sięganie po substancje psychoaktywne. Mogą też skutkować powstaniem zaburzeń w funkcjonowaniu psychicznym i społecznym dziecka. Powtarzanie zachowań o charakterze ryzykownym może prowadzić do ich utrwalenia, chroniczności i powstania uzależnienia. Badania dowodzą, że nieprzeszkoleni uczniowie (młodzi ludzie) w dużym stopniu stosują strategie konfliktowe, powodujące destrukcyjne skutki i wpływające negatywnie na ich bieżące relacje. Programy uczące rozwiązywania konfliktów i mediacji rówieśniczych wyposażają uczniów w kompetencje w zakresie negocjacji i prowadzenia procedur mediacyjnych, pozwalając im na korzystanie z tych strategii rozwiązywania konfliktu, które prowadzą do konstruktywnych rezultatów oraz zmniejszenia liczby konfliktów między rówieśnikami-uczniami, uczniami i nauczycielami lub pracownikami administracji³⁸. Wyniki badań wskazują również na wzrost poziomu empatii i kompetencji w zakresie rozpoznawania uczuć innych osób³⁹ u młodzieży, która odbyła szkolenia w zakresie mediacji rówieśniczych i zdobyła wiedzę dotyczącą specyfiki tego postępowania, stosowanych metod i technik.

Uczestnictwo dzieci (uczniów) w postępowaniu mediacyjnym niesie ze sobą szereg pozytywnych skutków w różnych sferach ich życia. Daje możliwość opowiedzenia o swoich doświadczeniach, uczuciach, czy przeżywanych emocjach. Pozwala na ujawnienie żalu wobec drugiej osoby za wyrządzoną krzywdę (zdradzenie wspólnej tajemnicy, zastosowanie stalkingu). Ułatwia rozładowanie emocji i ich uzewnętrznienie, co z kolei pozwala na udzielenie jednostce wsparcia i podjęcie działań profilaktycznych. Towarzysząca mediacji szczerą rozmową, moderowaną przez mediatora, stojącego na straży

³⁸ Zob. D.W. Johnson, R.T. Johnson, *Conflict Resolution and Peer Mediation Programs in Elementary and Secondary Schools: A Review of the Research*, Review of Educational Research, 1996, 66, 4, s. 459-506.

³⁹ F.S. Sahin, N.B. Serin, O. Serin, *Effect of conflict resolution and peer mediation training on empathy skills*, Procedia - Social and Behavioral Sciences, 2011, 15, s. 2324-2328.

prawa do szacunku obu stron, stanowi szansę na zrozumienie drugiego człowieka i motywów jego działania. Zmniejsza to ryzyko wykluczenia z grupy rówieśniczej, marginalizacji i poszukiwania akceptacji w innych, bywa że destrukcyjnie, demoralizująco oddziałujących grupach. Mediacja rówieśnicza stanowi też dogodną drogę do uzyskania zadośćuczynienia za wyrządzone krzywdy oraz ich wybaczenia. Próba pojednania, zastosowania zasad sprawiedliwości naprawczej, ma niebagatelny wpływ na kondycję psychiczną stron konfliktu, w którym jedna była sprawcą, druga ofiarą. Często obie strony stawiają siebie w pozycji ofiary sytuacji konfliktowej. Ważną korzyścią płynącą z zastosowania instytucji mediacji jest szansa na pozbycie się lęku przed sprawcą czynu naruszającego dobro szeroko pojętej ofiary. Rozmowa, opisanie towarzyszących zdarzeniu uczuć, uświadomienie drugiej stronie negatywnych skutków jej działania stanowi swego rodzaju „oczyszczenie” atmosfery. Lęk, strach jest bowiem także jednym z opisywanych motywów zachowań agresywnych i sięgania po środki psychoaktywne.

W postępowaniu mediacyjnym uczniowie mogą sami, bez ingerencji osób dorosłych, dążyć do zażegnania sporu i kształtować treść porozumienia. Rozważają dotyczące ich problemy we własnym gronie – osób reprezentujących grupę wiekową, rówieśniczą (jako młodzież, uczniowie). Ogromną wartością działań mediacyjnych jest kształtowanie i utrzymanie dobrych relacji wzajemnych i kształtowanie pozytywnej, opartej na akceptacji, atmosfery współpracy. Pozytywny wpływ grupy rówieśniczej, dobre relacje koleżeńskie stanowią jeden z czynników chroniących przed zachowaniami ryzykownymi.

Zakończenie

Podsumowując, szkoła jako nowoczesna, odpowiadająca wymogom współczesnego świata instytucja wychowująca, kształtująca jednostki do właściwego, opartego na porozumieniu i poszanowaniu wzajemnych praw, funkcjonowania społecznego, ma możliwość edukacji uczniów w kierunku polubownego sposobu rozwiązywania sporów. Dzięki działającym w szkołach kołom mediacji, zaznajamianiu dzieci z zasadami właściwymi dla tego postępowania, pozytywnym doświadczeniom z okresu szkolnego uczestnictwa w postępowaniu mediacyjnym, osoby te w innych sytuacjach spornych w życiu nie wahają się posłużyć mediacją w rozwiązaniu swoich problemów (w życiu małżeńskim, zawodowym – w środowisku pracy, w sąsiedztwie, czy w sprawach spornych związanych z podziałem praw do spadku po zmarłym członku rodziny).

Jak już podkreślono w powyższych rozważaniach, mediacje rówieśnicze są efektywną metodą edukacji do życia w społeczeństwie. Kształtują zdol-

ność do rozmowy o sytuacjach trudnych, spornych i poszukiwania wspólnie najlepszych rozwiązań. Uczą uważnego słuchania oraz analizy problemu także z punktu widzenia drugiej strony konfliktu. Zdobywając kompetencje w dziedzinie alternatywnych form rozwiązywania konfliktów, młodzi ludzie będący mediatorami rówieśniczymi, ale także stronami mediacji, uczą się konstruktywnego podejścia do konfliktu i nabywają nawyków w zakresie postępowania na drodze do jego zażegnania z użyciem rozmowy i wspólnego wypracowywania, opartych na obopólnej satysfakcji, rozwiązań. Wpojone zasady działania, oparte na współdziałaniu i rozmowie toczony w poszanowaniu wzajemnych praw, stanowią drogę ku polubownemu, pozasądowemu zakończeniu różnych konfliktów, które w przyszłości pojawią się w ich życiu.

BIBLIOGRAFIA

- Białyszewski H., *Teoretyczne problemy sprzeczności i konfliktów społecznych*, Warszawa 1983.
- Byra S., *Konflikt interpersonalny – istota i funkcje*, [w:] *Profesjonalny mediator. Zostań nim. Poradnik metodyczny*, red. A. Lewicka, Lublin 2008.
- Cybulko A., *Konflikt*, [w:] *Mediacje. Teoria i praktyka*, red. E. Gmurzyńska, R. Morek, Warszawa 2009.
- Cywińska M., *Konflikty destruktywne – trudno rozwiązywalne w perspektywie „wychowania do wartości”*, *Studia Edukacyjne*, 2019, 52.
- Dahrendorf R., *Klasy i konflikt klasowy w społeczeństwie przemysłowym*, Kraków 2012.
- Gaś Z.B., *Profilaktyka uzależnień*, Warszawa 1993.
- Gołaszewski T., *Szkoła jako system społeczny*, Warszawa 1977.
- Gójska A., *Mediacja w sprawach rodzinnych*, Warszawa 2011.
- Grudziak-Sobczyk E., *Alkohol a polska młodzież*, Warszawa 1992.
- Grudziawska E., Lewicka-Zelent A., *Kompetencje mediacyjne w profesji pracownika socjalnego*, Warszawa 2015.
- Johnson D.W., Johnson R.T., *Conflict Resolution and Peer Mediation Programs in Elementary and Secondary Schools: A Review of the Research*, *Review of Educational Research*, 1996, 66, 4.
- Kazdin A., *Zdrowie psychiczne młodzieży w okresie dorastania. Programy profilaktyczne i lecznicze*, *Nowiny Psychologiczne*, 1996, 2.
- Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. (DzU 1997 r., nr 78, poz. 483 ze zm.).
- Kowalski S., *Socjologia wychowania w zarysie*, Warszawa 1974.
- Kozłowska K., *Pozytywna funkcja konfliktu w przestrzeni edukacyjno-wychowawczej*, [w:] *Rozwiązywanie sytuacji konfliktowych w wymiarze jednostkowym i społecznym*, red. M. Plucińska, Poznań 2014.
- Moore Ch.W., *The Mediation Process*, 3rd edition, San Francisco 2003.
- Lalak D., Pilch T., *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa 1999.
- Olubiński A., *Konflikty rodzice-dzieci: dramat czy szansa?*, Toruń 2001.
- Perkowska-Klejman A., Górka-Strzałkowska A., *Szkoła jako instytucja, system społeczny i organizacja*, 2016; https://www.researchgate.net/publication/315759731_Szkoła_jako_instytucja_system_spoeczny_i_organizacja, [dostęp: 11.08.2021].

- Rajewska de Mezer J., de Mezer J., *The role of peer mediation in conflict resolution in the school environment – educational opportunities and barriers*, Proceedings of IAC in Vienna 2019, Wiedeń 2019.
- Rękas A., *Mediacja w polskim prawie karnym*, [w:] *Mediacja w polskim prawie*, Warszawa 2011.
- Rękas A. (red.), *Czy tylko sąd rozstrzygnie nasz spór? Mediacja i sądownictwo polubowne. Informator o alternatywnych sposobach rozwiązywania sporów*, Warszawa 2010.
- Sahin F.S., Serin N.B., Serin O., *Effect of conflict resolution and peer mediation training on empathy skills*, *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 2011, 15.
- Standardy mediacji rówieśniczej i szkolnej w szkołach i innych placówkach oświatowych*, Rzecznik Praw Dziecka, Warszawa 2017.
- Szymańska J., *Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki*, Warszawa 2015.
- Śniegulska A., *Stosunki wychowawcze jako przedmiot naukowych zainteresowań Floriana Znanieckiego*, [w:] *Wychowanie w środowisku. Między tradycją a wyzwaniem cywilizacji przyszłości*, red. M. Chodkowska, A. Mach, Rzeszów 2010.
- Ustawa z 26 października 1982 r. O postępowaniu w sprawach nieletnich (DzU 2018 r., poz. 969 ze zm.).
- Ustawa z 5 sierpnia 2015 r. O nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej (DzU 2021 r., poz. 945).
- Ustawa z 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (DzU 2021 r., poz.1082 ze zm.).
- Włodarczyk E., *Od uwiktania w uzależnienie od alkoholu do ustawicznego zdrowienia*, [w:] *Sytuacje trudne w perspektywie jednostkowej i społecznej*, red. H. Karaszewska, E. Silecka-Marek, Poznań 2016.
- Wojcieszczak A., *Mediacja rówieśnicza jako metoda kształtowania postaw prospołecznych i przeciwdziałania agresji wśród dzieci i młodzieży*, [w:] *Bezpieczne miasto: w poszukiwaniu wiedzy przydatnej praktykom*, red. J. Czapska, P. Mączyński, K. Struzińska, Kraków 2017.
- Zienkiewicz A., *Studium mediacji. Od teorii ku praktyce*, Warszawa 2007.
- Znaniecki F., *Socjologia wychowania, tom II – Urabianie osoby wychowanka*, Warszawa 1973.
- Znaniecki F., *Ludzie teraźniejsi a cywilizacja przyszłości*, Warszawa 1974.